

Jezus en de tempel (4): de tempelreiniging/Jezus maakt schoon schip.

Herbergervangelisatiedienst nr. 168; op: 16-03-2008.

Email: bobderaadt@live.nl

Woord vooraf:

De afgelopen diensten waarin ik voorgegaan ben, hebben in het teken gestaan van het onderwerp 'Jezus en de tempel'. Jezus is vaak in de tempel geweest.

Voor Jezus was de tempel een heilige plaats: voor aanbidding van Zijn Vader. Dat vraagt oprechtheid en genegenheid voor Jahwe. David en Salomo hadden die gezindheid voor de Here. Salomo bouwde de eerste tempel¹. De tweede tempel is zwaar beschadigd geweest en werd weer hersteld. Waarschijnlijk is deze tempel in de tijd dat Jezus op aarde wandelde nog in verdere aanbouw geweest. Het verhaal van vandaag gaat over de tempelreiniging: de dieren en de kooplui die uit de tempel gegooid worden.

Tijdens de voorbereiding moest ik denken aan speciale activiteiten die in de hal van het kinderziekenhuis, waar ik werk, gehouden worden. Soms treden er in deze ruimte populaire artiesten op of is er iemand die verhalen vertelt. Soms – bijv. met Werelddierendag – worden er allerlei dieren in de hal gebracht. Er wordt dan stro neergelegd, hokken neergezet en hekken geplaatst. Het is een gezellig geluid om dan allerlei dieren te horen. De kinderen in het ziekenhuis en hun broertjes en zusjes genieten van deze beestenboel. Zij aaien de schapen en wijzen naar de mooie veren van de sierkippen. Een filmploeg van Sophia-tv maakt opnames en kinderen die op de afdeling liggen, kunnen via de tv meekijken wat er in de hal gebeurt. Ik kijk dan vanaf de balustrade naar beneden en zie een gezellige drukte. Het is een prachtig en gemakkelijk gezicht om al die dieren te zien. Het is ook mooi om dan de kinderen te zien genieten van de dieren. De verzorgers van de dieren geven uitleg als kinderen vragen stellen.

Aan het eind van de middag wordt alles weer opgeruimd. De dieren gaan naar huis of naar de kinderboerderij. De kinderen gaan terug naar de afdeling of naar huis. Tot slot wordt het stro en wat de dieren achter zich gelaten hebben, opgeruimd.

Ons verhaal van vanmiddag gaat niet over dieren die kinderen vermaken. De dieren in de tempel worden verkocht om geofferd te worden. Maar daar straks meer over.

Meditatie: Jezus en de tempelreiniging (Jezus en de tempel, deel 4).

1. Inleiding

Vanmiddag luisteren we naar een bekend verhaal met verschillende betekenissen: Jezus en de tempelreiniging. Stel je eens voor: een huis van aanbidding van Here God dat een rovershol geworden is. In plaats van stilte veel kabaal, het luid aanbieden van allerlei koopwaren; van duiven, runderen, schapen. "Hé, koop bij mij uw lam!" "Ik bied de goedkoopste runderen!" "Hier moet u wezen voor uw wisselgeld!" "Kom, koop en offer!" Dan hoor je om je heen misschien wel het afdingen. Het schreeuwen om het goedkoopste offerdier. Of merk je het besef dat de goedkoopste duif misschien nog wel te duur is voor een arm iemand. Wie zal het zeggen!

Stel je eens voor: hier in De Herberg. Daar, op de plaats van de offertoren staat een tafel van de geldwisselaars, met een hoge wisselkoers. Je moet er tenslotte wat aan verdienen! Maar je kunt hier niet met Euro's de collecte betalen. In de offertoren mogen alleen maar speciale Herbergmunten gedaan worden. En de hulpkoster staat daar met een strenge blik toezicht bij te houden. Hoe zou u dat vinden?

¹ Zie voor gedetailleerde beschrijvingen: 1 Kon. 6-7, 2 Kron. 3-4. Deze tempel werd in 586 v. Chr. door Nebukadnezar verwoest.

En kijk, hier in plaats van de tafel voor de preekstoel een paar kooien met duiven, wat schapen en daar een paar runderen. Het lijkt wel een complete stal. Ruikt u niet de dierenlucht? Daar gaan de vijf minuten stilte voor de dienst. Hoor de runderen eens loeien! Hoor de duiven eens koeren! Hoor de schapen luid blaten! Denk je eens in. Hoe zou dat wezen en wat zou iemand kunnen denken als hij of zij voor het eerst naar de Herberg gekomen is? Hoe komt dat over? Wat moet hij/zij daar van denken? Wat een zwijnenstal! Is dat nou godsdienst? Is dat nou oprechte aanbidding? Je komt niets eens boven dat geloei uit!

2. De tempelreiniging

Dit verhaal is te vinden in Matt. 21:12-31, Marcus 11: 15-18, Luc. 19: 45-48 en in Joh. 2: 13-25.

- Waar gaat het verhaal feitelijk over?
- In welke periode van Jezus' leven zou dit verhaal zich afgespeeld kunnen hebben?
- Zou de tempelreiniging ook een andere, meer symbolische of geestelijke betekenis kunnen hebben?
- Wat kunnen wij met dit verhaal in ons eigen, dagelijks geloofsleven?
- Zijn wij een tempel voor de Here God? Hoe reinigen wij ons?
- Wat heeft het feest van het Pascha² eventueel met deze tempelreiniging te maken? Welke link valt er te leggen?

We zullen nu de verschillende verhalen van de vier evangelisten nalopen.

Mattheüs vertelt dat de handelaren³ in de buitenhof waren, waar ook de heidenen mochten komen. Joden die uit het buitenland kwamen, moesten hun buitenlandse munten wisselen voor Joodse munten -tempelmunten-; anders konden zij de tempelbelasting niet betalen. De wisselaars verdienden hier schandalig veel aan; het is pure geldklopperij en woekeren met geld. Rente rekenen was voor de Joden een heidens gebruik. Maar blijkbaar zagen de schriftgeleerden deze handel door de vingers. Als de tempelbelasting maar binnenkwam.

Kritiek van Jezus op dit systeem was ondenkbaar voor de priesters.

- Het doet mij denken aan de tijd van de priester Eli en zijn zonen. Als je dat verhaal leest, merk je een overeenkomst. Eli was priester in de tempel. Hij had een paar zonen: Hofni en Pinehas, die ook dienst deden in de tempel⁴. Maar op een gebruikelijke manier⁵ deden zij dat niet. Zij grepen naar het beste offerdeel, zelfs vóór dat het gedeelte aan God was gewijd. Zij haalden zelfs de prostitutie de tempel binnen, zoals dat bij de omringende volkeren⁶ vaak gebeurde. De profeet Samuël uitte kritiek op hun goddeloos gedrag en moest een voorspelling van God aan hen doorgeven. Het verhaal staat in 1 Sam. 2:11-36 en 1 Sam. 4. De zonen van Eli komen om het leven als er strijd gevoerd wordt tegen de Filistijnen. De Ark wordt door hen buitgemaakt. Dan is de eer weg uit Israël. De Ark was een teken van Gods aanwezigheid onder het volk.
- Ik denk daarnaast aan de bekende geschiedenis van koning Achaz⁷, die het zuidelijke rijk (Juda) bestuurde van 741-727 v. Chr. Hij voerde in Jeruzalem en in Juda de afgodendienst in. De profeet Jesaja trad tegen Achaz op en waarschuwde hem (Dalhby, 1973). Zijn geschiedenis staat in 2 Koningen 16, 2 Kron. 28 en Jesaja 7. Hij liet o.a. zijn zoon door het vuur gaan (hetgeen verboden was) en deed mee aan

² Zie Ex. 12: de instelling van het Pascha + nadere bepalingen inzake het Pascha.

³ De handelaren komen ook naar voren in: Joh. 10: 23: Jezus wandelde in de tempel, in de zuilengang van Salomo; een overdekte zuilengang, als bescherming tegen koude wind. Deze zuilengang is te zien op het schilderij van El Greco: *Christus jaagt de handelaren de tempel uit*.

⁴ 1 Sam. 2: 11-36.

⁵ Numeri 18: 8-20, Deut. 18: 1-5.

⁶ De Kanaänietische volken hadden heidense gebruiken in hun tempeldienst: tempelprostitutie op velerlei manieren, kinderooffers, het vereren van natuurelementen enz.

⁷ 2 Kon. 16, Jesaja 7.

heidense culten; hij passeerde door dit gedrag Jahwe, de Almachtige, de God van Israël en die laat zich niet passeren en aan de kant schuiven.

- Achab⁸ & Izebel zijn ook zo'n berucht stel in het Oude Testament. Zij hielden zich volop bezig met de afgodendienst: de Baäldienst en de aanbidding van Astarte. Wereldberoemd is het verhaal van Elia, als tegenstander van Achab en Izebel op de berg de Karmel⁹. De Here God toont Zijn aanwezigheid en Zijn almacht en zet een altaar in vuur en vlam. De Baälpriesters beleven een pijnlijke nederlaag. De geschiedenis van Achab en zijn beruchte vrouw staat in 1 Kon. 16:29 t/m 22:40.

Terug naar het verhaal van vandaag: Jezus en de reiniging van de tempel. Opvallend in dit Bijbelgedeelte is dat zodra de wisselaars en de rovers hun hielen hebben gelicht er letterlijk weer ruimte komt voor de lammen en de blinden. Zij komen naar Jezus toe en Hij ontfermt zich over hen. Sterker nog: Hij geneest hen (: 14) en laat hen en de omstanders opnieuw zien wat het Koninkrijk van God inhoudt en dat Hij de Zoon van God is; met verwijzing naar Psalm 8. De schriftgeleerden zijn daar absoluut niet blij mee en een nieuw conflict is geboren (Kleingeld, 2006).

Johannes plaatst dit schriftgedeelte aan het begin van Jezus' bediening en rondwandeling op aarde. Opnieuw speelt de tijd rondom het Pascha een belangrijke rol: het is de reden om naar Jeruzalem te gaan en naar de tempel¹⁰. Jezus komt in de tempel en ziet de handelaren van runderen, schapen en duiven. Dat zijn de dieren die gebruikelijk geofferd werden¹¹. Jezus mist de eerbied waarmee de dieren verhandeld worden. Zij zijn bestemd voor de offerdienst aan de Here. Voor de reiniging en de ontmoeting met God. Dat vereist een andere geestelijke gesteldheid en denkrichting. Dan ligt de prioriteit bij Jahwe en niet bij te maken winsten en eigenbelang; zoals bij zakkenvullers. In de tempel te Jeruzalem wordt winst gemaakt, mede ten bate van de priesters¹². Dan komen bij mij vragen boven als:

- Zou Jezus de voorgaande keren dat Hij in de tempel is geweest, o.a. met het Paasfeest, zich al eerder geërgerd hebben aan deze ontluistering/ontwijding van de tempel?
- Zou Hij toen al gedacht hebben: "Hier moet Ik wat aan doen, om recht te doen aan Mijn Vader?"
- Was er toen al sprake van een rovershol in de tempel?
- Heeft Hij iets van Zijn mening en verontrusting met de discipelen gedeeld?
- Voor Hem staat vast dat zij (d.w.z.: de schriftgeleerden) van een oprechte, respectvolle dienst aan Jahwe niets begrepen hebben. Dat is hooguit een lippendienst. 2 Cor. 2:17 spreekt een heel andere taal: "*Want wij zijn als zovelen, die winst maken uit het woord van God, maar wij spreken in Christus uit zuivere bedoelingen, ja, op gezag van God en voor Gods aangezicht*".

Jezus gaat tot actie over. Hij pakt een zweep van touw en drijft hen allen de tempel uit. Dat kun je ook vertalen als 'uitwerpen', 'uitbannen'. Runderen, schapen en hun begeleiders vliegen de tempel uit. Misschien zijn het vooral niet-Joodse handelaren geweest, die meer voor het geld op het tempelplein waren, dan vanwege respect voor het Joodse geloof. Wat zullen zij geschrokken zijn van de ontketende woede van Jezus. Zijn geduld is op. 'Tot hiertoe en niet verder!' Zo van: "Kom niet aan Mijn Vader!" Jezus komt hier aan een heilig huisje

⁸ Zie in het artikel van Tim Vreugdenhil - 'Hinken op twee – en meer – gedachten', in: *Nederlands Dagblad*, 15-02-2008; Het Katern, pag. 1.

⁹ Zie 1 Kon. 18.

¹⁰ De tempel werd door Herodes de Grote (regeerde van 40-4 v. Chr) op- en uitgebouwd in de periode van 19 v. Chr. tot 64 n. Chr. Jezus zal dus ongetwijfeld meegemaakt hebben dat er aan de tempel gebouwd werd.

¹¹ Joh. 11: 55; 2 Kron. 30: 18.

¹² Vergelijk: Jesaja 56:7, Jeremia 7:11, Zacharia 14: 21, 2 Cor. 2: 17.

van die tijd en dat wordt niet gewaardeerd. Ook in onze gesecculariseerde maatschappij zijn heilige huisjes aanwezig. Zogenaamde ‘kroonjuwelen’, meer tot eer van de mens dan tot eer van Jahwe, de Almachtige.

Als je op dat moment van de tempelreiniging in de hoven van de tempel gestaan zou hebben, zou je hier en daar muntjes (valuta) op de grond gevonden hebben, of veren van de duiven die verschrikt weggevlogen zijn of je zou de zweetlucht ruiken van de weggerende kooplui. Je zou de omvergegooide tafeltjes zien. Misschien hier en daar een verloren mantel of een sandaal. Wat zal het een kabaal en een chaos zijn geweest! Wat een paniek en een onrust! Rennen moesten ze! “Wegwezen! Er uit!” Jezus zegt: “.... *maakt het huis van mijns Vaders niet tot een verkoophuis*”. Dat zegt Hij eigenlijk nog heel netjes. Het zou mooi zijn als het verhaal dan verder gaat met de mededeling dat de eerbiedige rust op het tempelplein weer terugkeert.

Maar nee. Het verhaal vertelt wat anders. Verontwaardiging steekt de kop op.

De Joden reageren met verontwaardiging en boosheid op het optreden van Jezus¹³. Waar haalt Hij eigenlijk het lef vandaan? “Heb niet het hart in je lijf”, zou je bijna zeggen. “Waar haalt Jezus de bevoegdheid vandaan?” Dat is een kernachtige vraag! Dat raakt het hart¹⁴ van Jezus’ missie.

Hij komt dus al snel in conflict met de Schriftgeleerden en het Sanhedrin. De toon is gezet. Na de tempelreiniging en na het genezen van verlamden en blinden vragen de schriftgeleerden naar de bevoegdheid, waarmee Hij handelt. Jezus spreekt dan de historische woorden:

“Breekt deze tempel af en binnen drie dagen zal Ik hem doen herrijzen”. Jezus verwijst hier naar de dood en de opstanding van Zijn lichaam (zie ook in Matt. 26:61, Marc. 14:58, Joh. 12:40 en in Matt. 12: 38-40). Hij spreekt over de tempel zijns lichaams¹⁵. In Joh. 2: 16 staat een directe verwijzing van Jezus naar het feit dat Hij als Gods Zoon optrad, de Messias.

De verzen 20-21 laten de tempel zien als de plaats waar God aanwezig is. Eigenlijk stelt Jezus hier al dat Hij zelf de tempel Gods is (Alexander, p. 536).

Bij het lezen van het Evangelie van Johannes moeten we bedenken dat hij (dat is: Johannes) zijn evangelie ongeveer in het jaar 90 na Chr. geschreven heeft. Dat is zo’n 20 jaar na de verwoesting van Jeruzalem en de tempel. Toen was de breuk/kloof tussen Joden en Christenen al een voldongen feit. Johannes schreef vooral voor heiden-Christenen (Bavinck e.a., deel 7).

Marcus vertelt zijn verhaal in hoofdstuk 11:15-18. Jezus neemt aanstoot aan de handel in de tempel. Marcus stelt dat vooral de hogepriester Annas en zijn vrouw zich bevoordelen aan de tempelhandel. Daarmee ontheiligen zij de tempel (Zefanja 3:4, Jeremia 7, 9 en 26, Mal. 1:6; 3:1 vv). Hij noemt nog een ander aspect. Men nam de kortste weg: die route liep over het tempelplein heen (incl. handelswaar). Dit kwam de rust in de tempel niet ten goede (Jes. 56:7).

Lucas toont Jezus die met gezag optreedt, als de Heer van de tempel (Mal. 3:1-3). Jezus grijpt terug op het Woord van God: “Er staat geschreven.....” Dit is een juridische formulering die afkomstig is uit het Griekse recht en de Griekse rechtspraak.

¹³ De Farizeeën waren vaker aan het tegenwerken: Joh. 6: 41 vv.; Joh. 5: 16, 18; Joh. 7: 1; Joh. 8: 48 vv.; Joh. 10:31; Joh. 13:33.

¹⁴ Zie in *Pop Bijbelse woorden en hun geheim* van pag. 279-285 een uitgebreide toelichting op het woord ‘hart’.

¹⁵ Zie: Marc. 14:58, Marc. 15:29, Matt. 26:61, Matt. 27:40, 63; Luc. 13:32; 1 Cor. 15:4. Voor verdere studie over “Zijns lichaams”: 2 Cor.5:11; 2 Petr. 1:14; 1 Cor. 6:19; Col. 2:9.

Lucas sluit aan bij de Joodse leer, over de tempel; bijv. Ezech. 40-48. Ook vertelt hij dat Jezus dagelijks in de tempel was. Het volk hangt aan zijn lippen en dat bewijst dat Jezus een vakkundig spreker was, tot irritatie van de schriftgeleerden en de overpriesters.

3. Toepassingen in het Nieuwe Testament:

Dit keer wil ik met de toepassingen dicht bij de Bijbel blijven. Wij zijn allemaal navolgers van de Here en zoeken Zijn aangezicht. Met vallen en opstaan willen wij Hem dienen en op aarde vertegenwoordigen. Beseffend dat Hij van ons houdt en respect van ons wil ontvangen. Hij geeft ons Zijn liefde (agapé). Hij nodigt ons uit beeld dragers van Hem te zijn, vanuit Zijn zegen en door de Heilige Geest. Vanuit het thema 'de tempel' kom ik bij de volgende teksten: - Matt. 12: 6 zegt: "*Maar Ik zeg u: Meer dan de tempel is hier*". Jezus doet deze uitspraak, vlak na het moment dat de discipelen, de leerlingen van Jezus door de korenvelden liepen en aren plukten. Dat deden zij op de sabbat en dan mag er niet gewerkt worden. De Farizeeën hebben dat gezien en gaan Jezus kritische vragen stellen over deze arbeid op de sabbat. Jezus antwoord met een verwijzing naar David, die van de toonbroden¹⁶ uit het huis van God (de tabernakel) had gegeten, terwijl dat niet mocht¹⁷. Deze uitspraak van Jezus klinkt voor de Joden als een godslastering¹⁸. Verder zegt Jezus: "*Want de Zoon des mensen is heer over de sabbat*¹⁹". Jezus spreekt zich uit als de Zoon des mensen. Wat een claim, wat een uitspraak! Hij is meer dan de tempel.

- Hand. 17:24: "*De God, die de wereld gemaakt heeft en al wat daarin is, die een Heer is van hemel en van aarde, woont niet in tempels met handen gemaakt*²⁰.....". Het is het moment dat Paulus in Athene spreekt op de Areópagus²¹. De Grieken hadden veel tempels in de stad, voor allerlei goden. Paulus haakt daar bij in en vertelt over de 'onbekende God'. Hij heeft het dan over "de God, die de wereld gemaakt heeft en al wat daarin is". Het is "*een Heer van hemel en aarde, die niet woont in tempels met handen gemaakt*". Hierin maakt Paulus dus een groot onderscheid t.o.v. de Griekse goden. Deze God is veel machtiger. Hij is de Schepper van alle dingen (Ex. 20:11; Ps. 146:6)²². Deze onbekende God is zichtbaar geworden in Zijn Zoon Jezus Christus. Hij heeft macht over de storm, over het water, over ziekten en over zonden. Hij is in staat om te vergeven, om de Here God te dienen en de dood te overwinnen. Door Zijn lijden en sterven is Hij zelf de tempel geworden. Hij woont niet in een tabernakel of in een tempel, met handen gemaakt. God woont in Jezus Christus en in degenen die Hem toebehoren omdat zij de Here Jezus hebben aangenomen als Verlosser en Zoon van God. Hij woont in de aanbidding en navolging van Christus.

- 1 Cor. 3:16: "*Weet gij niet, dat gij Gods tempel*²³ *zijt en dat de Geest Gods in u woont? Zo iemand Gods tempel schendt, God zal hem schenden. Want de tempel Gods, en dat zijt gij, is heilig!*" (Joh. 14:20, 2 Tim. 1:14). Wat een bijzondere positie nemen wij als gelovigen en volgelingen van Jezus in. Als ik dit vers lees en tot mij door laat dringen, voel ik mij heel klein worden en tekort schieten. Hoe kan ik ooit een goede tempel voor de Here zijn? Met

¹⁶ Lev. 24:5-8, Lev. 24:9. Het gaat om 12 broden, die iedere sabbat op de tafel der toonbroden werden gelegd en die alleen door de priesters gegeten mochten worden.

¹⁷ 1 Sam. 21: 1-6. Ten tijde van de priester Achimelech, te Nob; in de tabernakel.

¹⁸ 2. Kron. 6:18, Mal. 3:1, Joh. 2:19.

¹⁹ Matt. 8:20, Marc. 2:18, Luc. 6:5.

²⁰ Vergelijk Hand. 4:24 en Hand. 7:48. Daarin krijgt God de eer voor Zijn Schepping.

²¹ Een klein rotsplateau met daarvoor een open ruimte aan de voet van de Acropolis; een rustige plaats, waar vroeger het hoogste rechtscollege van Athene vergaderde (zie pag. 53, deel 8, *Bijbel met kanttekeningen*).

²² Zie het artikel van Dolf Schwarz (dr. ir. A.F.Schwarz is oud-Universitair Hoofddocent van de Technische Universiteit Delft) '*God bestaat, zegt de wetenschap*' – Nederlands Dagblad, 22-02-2008; Het Katern, pag. 1. Hij verwijst bijv. naar Col. 1:16. Een citaat: "Elke levende cel op zich heeft een onvoorstelbaar complexe samenstelling met een intelligente interne ordening en taakverdeling van celonderdelen". Zijn artikel lokte een aantal ingezonden brieven en artikelen uit; werden gepubliceerd in het ND.

²³ Gods tempel als beeld tot aanduiding van de gemeente (2 Cor. 6:16, Ef. 2:21), met de nadruk op heiligheid.

mijn ongeduld, met mijn tekortkomingen, met mijn zonden, met mijn egoïsme, met mijn onvoldaanheid, met mijn 'vul maar in!'. **Maar dan komt Jezus mij tegemoet. Hij reikt mij Zijn hand en ik mag met Hem samen Zijn tempel binnenkomen. Hij is de portier die mij binnenlaat. Hij geeft mij Zijn ID-kaart. Ik ben in het bezit van Zijn keurmerk. Hij is het offerlam, dat voor mij geofferd is. Hij is de deur waardoor ik naar binnen mag gaan. Wat een bijzondere tempel!**

- 1 Cor. 6:19: "Of weet gij niet, dat uw lichaam een tempel is van den Heilige Geest, die in u woont²⁴, die gij van God ontvangen hebt, en dat gij niet van uzelf zijt? (20) Want gij zijt gekocht²⁵ en betaald²⁶. Verheerlijkt dan God met uw lichaam". Dat is een duidelijke tekst.

Wij behoren de Here toe. God nodigt ons uit om Hem met ons lichaam, ons hele wezen te verheerlijken. Met onze tijd, met onze ogen, met ons verstand enz.

- 2 Cor. 6:16: "Wij toch zijn de tempel van de levende God, gelijk God gesproken heeft²⁷: Ik zal onder hen wonen en wandelen,

En Ik zal hun God zijn en zij zullen mijn volk zijn".

Ik wil deze preek afsluiten met het lezen van laatste vers van dit hoofdstuk (: 18):

" en Ik zal u aannemen, en Ik zal u tot een Vader zijn
en gij zult Mij tot zonen en dochteren zijn,
zegt de Here, de Almachtige".

Het is een oproep tot heiliging voor de Here God, door onze Heer en Heiland Jezus Christus, onze nieuwe tempel.

Laten wij Hem aanbidden en dienen!

Amen.

Referenties:

1. Alexander, David en Pat (1973) – *Handboek bij de Bijbel*²⁸ – Den Haag: Voorhoeve.
2. Bavinck, dr. J.H. & dr. A.H. Edelkoort (red) – *Bijbel met kanttekeningen*, deel 7 & 8 – Baarn: Bosch & Keuning n.v.
3. Beets, N. (?) – *De tempelreiniging*; Joh. 2: 13-17; *Rijmbijbel*²⁹
4. Blaauw, J. (?) – *Tempelreiniging; een overdenking in de veertigdagentijd*³⁰;
www.johanblaauw.nl/Overwegingen/ovtempel.htm
5. Dahlby, F. (1973) – *Bijbels woordenboek* – Baarn: Ten Have.
6. Pawson, David (2007, oorspr. 2003) – *Sleutels tot de Bijbel* – Putten: Opwekkingslektuur³¹.
7. Pop, F.J. (1964) – *Bijbelse woorden en hun geheim* – Zoetermeer: Boekencentrum.
8. www.lichtdesleven.nl/artikel/11tempelreiniging.html : *De Tempelreiniging*
9. www.ngkmaassluis.nl/preken.php?p=79³²: Tempelreiniging, ds. P. Kleingeld; 19-03-2006.

²⁴ Zie verder: 1 Cor. 3:17; 1 Cor. 12:13; Joh. 2:21; Rom. 14:19; 2 Cor. 6:16.

²⁵ Wij behoren de Here toe; zie ook: Gal. 3:13; Gal. 4:5; Rom. 3:24; 1 Petr. 1:18 vv.

²⁶ Zie 1 Cor. 7:23.

²⁷ Verwijst naar citaten uit: Ezech. 37:27; Jes. 52:11b, 2 Sam. 7:14, Jes. 43:6.

²⁸ Zie de tekst van Alan Miljard over 'De tempel', in: *Handboek bij de Bijbel*, pag. 253-254.

²⁹ <http://cf.hum.uva.nl/dsp/ljc/BeetsNic/rymbybel/temprein.html> Nicolaas Beets leefde van 1814-1903.

³⁰ Toont in zijn artikel een afbeelding van de schilder El Greco: *Christus jaagt de handelaren de tempel uit* (1571-1576). El Greco is Spaans voor 'de Griek', want hij is op Kreta geboren (1541). Hij overleed in Toledo (Spanje) in 1614. Hij schilderde voornamelijk religieuze taferelen.

³¹ Pag. 331: over Eli en zijn zonen. Zijn zonen "eten van het geheiligde vlees en zij slapen soms met vrouwen, die komen offeren".

³² Ds. Pieter Kleingeld gaat in op de *tempelreiniging* (Matt. 21: 10-17) en op 1 Cor. 5. Verder legt hij verbanden met 1 Cor. 3:17, Jesaja 56, Jesaja 53 en Psalm 8 "Door de mond van zuigelingen en kinderen hebt u zich een loflied laten zingen". Hij vertelt: als de rovers de tempel uitgejaagd zijn, komen de lammen en de blinden die door Jezus dan worden genezen; tot miskenning en woede van de schriftgeleerden. Opnieuw is er een

Extra: documentatie, literatuur, notities/aantekeningen.

- Bruntink, R. (2007) – *In het teken van leven. Zorgen voor het ongeneeslijk zieke kind* – Kampen: Ten Have; ISBN 90 259 56157.³³
- *De Oogst*, themanummer over: *Bidden en vasten*; jaargang 71, nr. 834; maart 2008 – Uitg. Tot Heil des Volks, Amsterdam³⁴.
- Fiddelaers-Jaspers, R.³⁵ (2005) – *Afscheid nemen. Veel gestelde vragen over kinderen en afscheid* – Kampen: Ten Have.³⁶
- Keesom, J. (2008) – *Thuisbeademing bij kinderen. Een ingrijpende stap voor het hele gezin* - *Contact*, febr., pag. 1, 3 t/m 7; Uitg. Vereniging Spierziekten Nederland (VSN), Baarn³⁷.

conflict tussen Christus en de schriftgeleerden. Na het genezen van de lammen en de blinden laat Jezus de schriftgeleerden gewoon “staan” en vertrekt naar Bethanië.

³³ Het boek van de journalist Rob Bruntink is vooral een praktisch boek over een aangrijpend gezinsproces van ouders, het zieke kind en de andere gezins- en familieleden. In het boek zijn 11 gedichten van Marinus van den Berg, verpleeghuispastor opgenomen: indringend als je de ernst van de situatie op je in laat werken. In het eerste gedicht staat het treffend verwoord: “Niemand wil lezen over een kind dat doodgaat.

Niemand wil het horen over zijn eigen kind

Niemand over zijn eigen kleinkind”. Zo is de werkelijkheid ook.

Het boek beschrijft allerlei persoonlijke ervaringen van ouders en praktische tips. De tips zijn overzichtelijk per hoofdstuk gerangschikt. Indrukwekkend als rode draad door het hele boek heen is wat de ouders van Karel doen tijdens het palliatieve proces: als zij het slechte nieuws te horen krijgen, de periode daarna en de tijd van fysiek inleveren en afscheid nemen. Het boek gaat in op thema’s als: het niemandsland waar je in terecht komt, de altijd aanwezige en rondgierende emoties en gedachten (“een achtbaan”!), de ouder-kind-relatie, de zorg thuis, het dagelijks leven leven, opvanghuizen, naderend afscheid, loslaten in liefde en de uitvaartverzorging. Verder staan er in het boek veel hulpverleningsadressen, aanbevolen literatuur & websites en worden de belangrijkste termen verklaard. Eerlijk gezegd heb ik het boek niet zonder emotie gelezen. Het heeft mij geraakt hoe de betreffende ouders er alles aan gedaan hebben om hun kind (en ook hun andere zoon) overal bij te betrekken en om hun eigen plan te maken, met medewerking van omringende professionals (verpleging, pastor, de uitvaartverzorger etc.). Zij krijgen het samen voor elkaar om in elke fase te ontdekken wat er gedaan moet worden, wat er waardevol is en wat bij hen past. Het is een continue ontdekkingsstocht waar geen blauwdruk voor bestaat. Ik vind het bewonderenswaardig hoe zij hun ouderschap blijven invullen: hun verantwoordelijkheid als ouders, hun regievoering, hun vragen stellen en een eigen plaats innemen. Hun inzet, bewogenheid, betrokkenheid, hun ruimte geven aan onderlinge verschillen, hun doortastendheid. Het verhaal van deze ouders kan inspirerend en ondersteunend zijn voor ouders die aan het begin van deze moeilijke weg staan. Rob Bruntink, Marinus van den Berg en de ouders van Karel, Theo en Marie-José hebben een richtinggevend boek geschreven. Aanbevolen, ter ondersteuning van ouders die een kind hebben dat zeer ernstig ziek is en dat het leven gaat verlaten. Het boek is makkelijk leesbaar en door een overzichtelijke indeling goed bruikbaar in z’n onderscheiden delen: het verhaal van de ouders, de tips per fase, de thema’s, de gedichten van Van den Berg en de overige informatie.

* Verrassend en prettig in het boek vond ik de verwijzing (zie pag. 311 en 79) naar een artikel dat ik in 2004, samen met twee collega’s gepubliceerd heb in het *IKR-bulletin*:

> Drs. I.C. Streng, C.C.J. Janse en B. de Raadt (2004) – ‘Kinderen met kanker en hun ouders’; in: *IKR-bulletin*, jaargang 28, dec. 2004, pag. 9-13. Ook gepubliceerd in: *Tijdschrift Kinderverpleegkunde*; jg. 11, nr. 5, dec. 2005, pag. 27-30.

³⁴ Bij een meditatie over de tempelreiniging en over persoonlijke navolging past een verwijzing naar het thema ‘bidden en vasten’, zeker in de lijdenstijd. www.deoogst.nl; www.totheildesvolks.nl

³⁵ Schreef meer boeken over rouw, verlies en kinderen:

- *Jong verlies. Handreiking voor het omgaan met rouwende kinderen* – Kok-Kampen (1998).
- *Waar ben je nu, zie jij me nog?* Teksten bij een afscheid, geschreven voor en door kinderen – Heeze: In de wolken (2000).
- www.rieffiddelaers.nl : expertisecentrum Omgaan met Verlies
- in het reeds genoemde boek van Rob Bruntink staat een uitgebreid overzicht van haar publicaties.

³⁶ Handzaam, bruikbaar boekje met praktische tips. Schrijfster stelt vragen als: Wat kunnen kinderen begrijpen over doodgaan? Zijn er eigentijdse rituelen voor kinderen? Welke vragen kun je van kinderen verwachten? Wat is ondersteunend voor rouwende kinderen? Bevat adressen en aanbevolen literatuur. Tips: vertel feiten en omstandigheden, begrijpbare woordkeus, beantwoord gestelde vragen, kinderen meenemen naar rouwbezoek en uitvaartdienst(en), blijf de naam van de overledene noemen, maak foto’s en/of videobeelden (voor later).

- Kravitz, Lenny (2008) – *It is time for a love revolution* – EMI, CD³⁸.
- *Leven nu*, leven mag een naam hebben; paaseditie. *Wat vier jij met Pasen?* – Jaargang 5; nr.1; ISSN 1871-5958; Vaassen: Uitg. Medema.³⁹
- Ouweneel, W.J. (1999) – *De schatkamer van God. Een sleuteltje om de deur van Gods Woord te openen* – Vaassen: Medema.⁴⁰
- Paul, H. en B. Wallet (2008) – Getuigen van een betere manier van leven. Stanley Hauerwas over het individu en de roeping van de kerk; in: *Nederlands Dagblad*, 01-03-2008; pag. 17.⁴¹
- Sneep, Peter (2008) – ‘Films die een christen beetpakken’; CV-film maakt lijst met 148 ‘most redeeming movies’ – *Nederlands Dagblad*, 04-02-2008; pag. 4.⁴²
- Thomése, P.F. (2005) – *Izak* – Amsterdam/Antwerpen: Uitg. Contact⁴³.
- Vink, Jan Willem (2008) – Michael W. Smith: “Elke christen is geroepen om uit te reiken naar de armen”, in: *Compassion Magazine* – Compassion Nederland nr. 1; 2008⁴⁴

³⁷ Interview met o.a. Bob de Raadt. Over maatschappelijk werk ter ondersteuning van ouders die te maken hebben met een kind dat nachtelijke ademhalingsondersteuning nodig heeft. Verdere informatie: www.vsca.nl; of: Ouders.vsn.nl

³⁸ CD van een rockster die voorheen uitbundig als zondaar geleefd heeft en sinds drie jaar een kentering of een bekering in zijn leven meegemaakt heeft. Hij leeft vanuit de geestelijke dimensie en stelt daarin Jezus Christus centraal. Op zich behoort zijn muziek niet tot mijn favoriete muzieksoort, maar ik vind het wel een duidelijk en dapper geloofsgetuigenis binnen de wereld van de rockmuziek. Zie: Johan Bakker - Bekering van een rockster; in: *Nederlands Dagblad*, 08-02-2008, Het Katern, pag. 6. Het doet mij denken aan de prachtige LP (langspeelplaat) die Bob Dylan maakte aan het begin van zijn christelijke periode: *Slow train coming* (1979), een juweeltje van een LP, met zeer duidelijke teksten die verwijzen naar het christelijk geloof.

www.bobdylan.com/albums/slowtrain.htm-6k of Google > slow train coming.
³⁹ www.leven.nu , www.overjehesus.nl , www.onbekendegod.nl , www.surfbijbel.nl , www.waaromgeloven.nl , www.ikzoekgod.nl , www.keerpunt.nl , www.waaromjehesus.nl

⁴⁰ Deel 3 in de serie: Van hart tot hart. Verkorte editie van het boek: ‘*De rijkdommen van een christen*’ (1978). Ouweneel beschrijft de geestelijke schatten die in het Woord van God te vinden zijn aan de hand van een zestal gebeden; 2 van de Here Jezus Christus en 4 van de apostel Paulus. De gebeden staan in de volgende Bijbelgedeelten: *Matt. 11:20-30* > het gebed van Christus: rust voor de ziel; *Rom. 1: 10-17*: de gerechtigheid van God; een gebed van Paulus; *Kolosse 1: 9-23* > de Zoon van God; *Efeze 1: 15-23* > de Vader der heerlijkheid; *Efeze 3: 8-21*: de volheid van God; *Joh. 17* > het eeuwige leven. Het boekje is gemakkelijk te lezen en bevat veel wijsheid en inzicht. Bruikbare bijbelstudie.

⁴¹ *Time Magazine* noemde hem in 2001 Amerika’s beste theoloog. In een redactioneel artikel (ND, 01-03-08, p.1) reageert Koert van Bekkum op het interview: “Hauerwas heeft een scherp oog voor de negatieve doorwerking van de moderne cultuur, ook in de kerk. Individualisme viert hoogtij en het persoonlijk geloof wordt overbelast. Kerk en liturgie moeten weer plaatsen zijn van gemeenschap, ruimte en rust. Hebben christenen het lef om in deze tijd een tegencultuur te vormen? “Heb ontzag voor God en geef Hem de eer”, zegt de Bijbel tegen alle volken. Laat die oproep klinken in woord en daad, zo nodig ook confronterend”. Hauerwas heeft veel gepubliceerd; google zijn naam en u vindt een aantal hits. Zijn visie op de relatie kerk en WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning) zou m.i. bijgesteld moeten worden, omdat de christelijke kerk via bijv. de WMO een prima mogelijkheid heeft om diaconaal werk te verrichten. Bevordering van het gemeenschappelijke tussen mensen onderling is een belangrijk aandachtspunt (of speerpunt!); als tegenwicht van het culturele individualisme.

⁴² Dat zijn niet alleen christelijke films. Voorwaarde is dat in de films iets te zien is van de manier waarop God mensen bevrijdt. Het gaat om films die een bepaalde verdrukking van mensen laat zien en waar een redder nodig is; een Christus-motief voor uitredding; met thema’s als ‘heelmaking’ en ‘zuivering’. Ik vind het jammer dat in de top tien geen films staan als “Ben Hur”, “The Ten Commandments”, de Narnia-film(s) of een film als ‘Ordinary people’. www.CV-film.nl

⁴³ Verwijst naar Genesis 22:12. Vervolg op het boek ‘*Schaduwkind*’. Het verhaal gaat over een Ambonese jongen op Oost-Java, tijdens oorlogstijd en de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd. Verbeelding van zijn belevingswereld en zoektocht naar bekenden, muziektalent en vrijheid. Aanvankelijk had ik moeite om in het verhaal te komen, mede door de woorden in het Maleis. Later kwam ik beter in het verhaal en was het boeiend om te lezen. Het verhaal ademt vaak een bedreigende wereld, waarin schuilen moeilijk is. Uiteindelijk komt Izak met een boot in Nederland terecht en overleeft hij de bedreigingen.

- www.compassionart.co.uk⁴⁵
- www.hetlichtdeslevens.nl/artikel/txt/58detoekomstvanJeruzalem_txt.html : De toekomst van Jeruzalem; met verwijzingen naar Zacharia 1: 12-17; 14: 1-3, 9,11-13, 16.

Liturgie 16-03-2008 Herbergevangelistiedienst; nr. 168.

1. orgelspel etc + daarna zingen Lied 371: 1, 2, 3, 4: Mijn Jezus, Ik houd van U (Evang. Liedbundel)
2. mededelingen
3. inleidende woorden op het thema van de dienst
4. stil gebed en openingsgebed
5. zingen: Lied 235: 1, 3: Neem, Heer, mijn beide handen (Evang. Liedbundel)
6. lezingen:
 - Johannes 2: 13-25
 - 1 Cor. 6:19
 - 2 Cor. 6:16
7. zingen: Lied 416: 1, 2, 3: Spoedig zal komen (Evang. Liedbundel) of Gezang 296: Ik kom met haast (Liedboek)
8. meditatie: De tempelreiniging (deel 4 in de serie 'Jezus en de tempel')
9. zingen: Lied 585 Er is een dag (Opwekking) of Gezang 177: 1, 3, 5 en 6: Leer mij, O Heer, Uw lijden recht betrachten (Liedboek)
10. gebeden: door de voorganger – stil gebed – gezamenlijk: het Onze Vader
11. geloofsbelijdenis:

De tempelreiniging

*Ik geloof dat Jezus de Heer van de tempel is
Dat Hij daar leerde over Zijn Vader en God daar aanbad
Ik geloof dat Jezus ons voorgaat in aanbidding
en oprechte dienst aan Zijn Vader.*

*Ik geloof dat wij door Jezus in de tempel van God mogen komen
en dat wij daar tot rust en overgave kunnen komen.
In de tempel met de stilte, het eerbewijzen aan de Schepper
Wij zoeken Hem – Hij zoekt ons.*

*Ik geloof dat Jezus het grote offerlam is
Voor ons geofferd, voor ons aan het kruis gegaan
Voor ons is Hij de zondebok geworden
Ter reiniging van mijn leven.
Ook mijn tempel moet gereinigd worden
Weg met het egoïsme, onrust en aarzelingen
Weg met zondigheid en zelfbeklag.*

⁴⁴ pag. 12-13. Zie ook de DVD *Michael W. Smith in Kenia*; aan te vragen via marketing@compassion.nl Voor meer informatie: www.compassion.nl

⁴⁵ Een groep christen-muzikanten heeft het initiatief genomen om de opbrengst van speciaal voor dit doel geschreven aanbiddingsliederen te besteden voor goede doelen. Compassion Art is een onderdeel van de hulporganisatie Compassion. www.compassion.nl

*Ik geloof dat Jezus ook onze tempels reinigt
Dat Hij ootmoed brengt en zorg voor elkaar
Met zicht op Zijn grootheid, overgave en Liefde
Dan dienen wij de Here met een oprecht hart
Door Zijn genade, door Zijn verzoening.*

*Ik geloof, dat wij door Zijn liefde mogen leven
en dat Gods Geest in onze tempels woont.*

© Bob de Raadt (16-03-2008).

12. zingen: Lied 302: 1, 2, 3, 4: Heer, ik kom tot U (Evang. Liedbundel)
13. afsluiting en zegen
14. (staande) zingen: Lied 308: 1, 2, 4: Doorgrond mijn hart (Evang. Liedbundel)
15. uitleidend orgelspel

Gedicht voor ouders van een overleden kind:

Nagedachtenis

Afscheid nemen, dat kondigt zich aan
Er komt een eind aan jouw bestaan

Meisje van vier
Zonder linker- en rechternier

Een tumor groeit met veel agressie
Geen kans meer op remissie

Je lacht
Vraagt aandacht

Je kruipt op schoot bij het voorlezen
En kruipt achter het gordijn, voor even

Je bent aanwezig
Houdt iedereen bezig

Je bent innemend, ondernemend en lief
Ieders hartendief

Je bent gedoopt, gezalfd, aan Hem opgedragen
Als een vlinder, weggevlogen

Geen “Talitha cum”, wel een opstanding
Door Jezus’ lijden en verzoening

Meisje met een vertederende lach
Levende herinnering, tot de jongste dag.

© Bob de Raadt, 10-03-2008.⁴⁶

⁴⁶ Geplaatst op: <http://allana.web-log.nl> *Allana in memoriam*. Datum van plaatsing: 11-03-08, reactie 3. Bevat het verloop van het ziekteproces, van het overlijden en van de rouwdienst. Bevat liederen en bemoedigende gedichten.